

ДОСЛІДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ ГАРАНТІЇ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ: МЕТОДОЛОГІЧНІ ПИТАННЯ

Набувши популярності як засіб забезпечення зобов'язань, гарантія поступово знаходить дедалі більше застосування в різних сферах цивільно-правових відносин, основними з яких є: 1) гарантії, що надаються при проведенні конкурсів, тендерів тощо; 2) гарантії, що надаються для забезпечення виконання різноманітних договорів; 3) гарантії, що надаються у сфері митних відносин.

З приводу застосування гарантії у зазначених вище групах правовідносин слід зазначити таке.

За своєю сутністю гарантії, які надаються у сфері митних відносин є інститутом публічного права, що зумовлює недоцільність розгляду правового регулювання відповідних відносин у межах даного дисертаційного дослідження.

Що ж стосується «гарантій укладення договору» та «гарантій виконання договорів», то вони належать до інституцій приватного (цивільного) права. Разом із тим, «гарантії укладення договору» за своєю сутністю та призначенням є цільовими, що істотно звужує сферу їх застосування. Тому далі здається доцільним зосередитися на аналізі положень гарантії як засобу забезпечення зобов'язань, передусім, на підґрунті розгляду «гарантій виконання договорів», одночасно маючи на увазі, що цим не вичерпуються можливості та сфера застосування гарантії.

Спираючись на таке посилення методологічного характеру, саме і можливо здійснювати розгляд питань формування сучасного інституту гарантії у цивільному законодавстві.

Крім того, дуже широкого поширення при вивченні вказаного інституту, порівняно із іншими інститутами цивільного права України, має метод порівняльного аналізу, який дає змогу здійснити порівняння головних положень про забезпечення зобов'язань гарантією з суміжними відносинами та правовими інститутами, а також провести огляд законодавчих рішень в іноземних законодавствах. Натомість метод історичного аналізу уявляється доцільним до застосування, головним чином, для встановлення чинників формування гарантії як способу забезпечення зобов'язань, визначення тенденцій та характеру її розвитку. Пояснюється це наступним.

Хоча появу прототипу гарантії можна віднести ще до часів класичного римського приватного права, усе ж таки за своєю сутністю та

призначенням гарантія являє собою, передусім, інститут сучасного цивільного права.

Із цих підстав деякі цивілісти вважають, що гарантія, як правова категорія з'явилася досить пізно, а як правовий інститут, сформувалася у міжнародному приватному праві, оскільки вперше почала застосовуватися у сфері міжнародних фінансово-кредитних відносин, коли виникла потреба у правовому інструменті, який давав би можливість без зайвих зусиль компенсувати шкоду, завдану внаслідок невиконання зобов'язань за договором. При цьому на користь такого підходу наводилися такі докази.

Для кредитора за основним зобов'язанням особливий інтерес являє не лише наявність забезпечення, однак головним чином його надійність. Для використання в міжнародних відносинах в якості забезпечення таких відомих засобів, як застава, неустойка, притримання майна боржника, завдаток є незручними у зв'язку з певними обставинами. Так Г. Ф. Шершеневич зазначав, що «коли страх перед неустойкою є стимулом до виконання зобов'язання, то дія її полягає в залежності від можливостей боржника взагалі виконувати свої зобов'язання. Коли майновий стан його погіршився, то боржник не в змозі сплатити ані основної суми, ані неустойки. Завдаток являє собою ще менш досконалий засіб забезпечення тому, що сума завдатку є звичайно невеликою, інакше видати її було б важко, а між тим, якщо для боржника ухилення від головного зобов'язання є вигідним, то він залюбки пожертвує завдатком».

Використання поруки не забезпечує особливої надійності, оскільки крім вказаної вище причини необхідною є перевірка репутації поручителя, його платоспроможності. Тому бажано, щоб на стороні поручителя виступав банк, який має можливість здійснювати виплати грошових сум практично негайно. Однак бути поручителем є незручним для банку, оскільки банк, будучи солідною організацією, не може дозволити собі детально вивчати взаємовідносини між кредиторами та боржниками (що є необхідним для поручителя, оскільки він замінює неплатоспроможного боржника та замість нього вступає у відносини з кредитором) — для цього у банків немає ані часу, ані бажання, ані спеціалістів.

На підґрунті міркувань такого роду висловлювалася досить слушна думка стосовно того, що, будучи готовими виступити як особа, яка (за відповідну винагороду) гарантує виконання зобов'язання боржником, банки, разом із тим, не бажають витрачати час та сили на наступні спори з клієнтом з приводу того, чи був обов'язковим зроблений платіж та чи виникають у банку, який виконав зобов'язання за боржника, право на регресні вимоги.

На думку багатьох авторів, саме таким чином, виникла необхідність у пошуку надійного юридичного інструменту, котрий виявився би новим

ефективним способом забезпечення виконання зобов'язань. Таким інструментом стає гарантія, завдяки застосуванню котрої як суб'єкт гарантійного зобов'язання (особа, яка гарантує виконання зобов'язання боржником) можуть виступати банки, фінансово стійкі підприємства чи спеціальні установи, що мають у своєму розпорядженні відповідні грошові кошти.

ЗУБАР В. М.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри цивільного права, кандидат юридичних наук, доцент

КРИТЕРІЙ ПОДІЛУ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ НА ОСІБ ПУБЛІЧНОГО ТА ПРИВАТНОГО ПРАВА

Класифікувати юридичні особи можна за різними підставами, але з усієї різноманітності класифікацій юридичних осіб, які пропонувалися у вітчизняній цивілістиці, в ЦК України фактично використана лише одна — поділ юридичних осіб на осіб приватного права та осіб публічного права. ЦК України вперше закріпив такий поділ. При цьому критерієм такого поділу став порядок створення тих або інших юридичних осіб. Зокрема, ч. 2 ст. 81 ЦКУ України встановлює, що юридичні особи, залежно від порядку їх створення, поділяються на юридичні особи приватного права і юридичні особи публічного права. Юридична особа приватного права створюється на підставі установчих документів відповідно до статті 87 ЦК України. Юридична особа публічного права створюється розпорядчим актом Президента України, органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органом місцевого самоврядування.

На думку Р. А. Майданика, запропонований поділ перш за все пов'язаний з дуалізмом права та визначення юридичної особи у якості інструменту участі в цивільному обігу (Майданик Р. А. Юридические лица публичного права в украинском и международном праве. /Альманах цивилистики: Сборник статей. Вып. 3 / Под ред. Р. А. Майданика. — К.: Алерта; КНТ; Центр учебной литературы, 2010. С. 148). При цьому слід зазначити, що далеко не всі цивілісти визнають взагалі необхідність поділу юридичних осіб на осіб публічного та приватного права. Серед противників такого поділу можна виділити О. В. Венедиктова, С. М. Братуся, Є. О. Суханова, В. І. Сенішева та інших.

У ст. 81 ЦК України запропонований критерій поділу юридичних осіб за способом утворення (розпорядчий спосіб). Зазначений критерій